

ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДАЧА ІВАНА БАБИЧА У СПОГАДОВОМУ ДИСКУРСІ

THE FIGURE OF UKRAINIAN TRANSLATOR IVAN BABYCH IN MEMORIE DISCOURSE

Король Л.Л.,

orcid.org/0000-0001-7356-6556

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

*завідувачка кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

У статті на матеріалі спогадів колишніх колег презентовано особистість українського перекладача та педагога Івана Бабича, який наприкінці ХХ ст. переклав французькою низку творів українських письменників і тим сприяв поширенню літературної присутності України у світовому культурному просторі. Залучення маловідомих і неопублікованих раніше матеріалів нефікційної прози, що вперше стали об'єктом окремого наукового дослідження, поповнило біографію І. Бабича новими фактами, цінними спостереженнями, міркуваннями, розширивши відомості про біографічний світ майстра перекладу в контекстах історичної доби й оточення митця. Зосереджено увагу на рисах характеру перекладача, які домінують у досліджуваних спогадових текстах. Розкрито суб'єктивний оцінний характер спогадового дискурсу. Спостережено, що позитивні судження спогадовців, які домінують у досліджуваному дискурсі, врівноважуються окремими судженнями, у яких імпліцитно подано негативні ставлення. Цінність таких спогадових ракурсів розглядається у контексті відходу від канону біографічної глорифікації, котра заважає об'єктивній і різноаспектній реконструкції постаті відомого перекладача. Зауважено, що біографічне осмислення життєвого шляху та творчого доробку І. Бабича невіддільне від загального контексту ідей культурного саморозвитку особистості. Наголошено на багатовимірності особистості митця, широкій усебічній освіченості, шляхетності його вчинків, гуманістичній спрямованості. Стверджується думка, що постать І. Бабича як представника вітчизняної школи літературного перекладу заслуговує на те, щоб його життєвий шлях, літературно-перекладацька діяльність, індивідуальний авторський стиль, формування мовної особистості та педагогічні ідеї стали предметом спеціального вивчення та посіли належне місце як на терені крайової історії, так і у вітчизняній біографії.

Ключові слова: біографіка, особистість, спогадовий дискурс, І. Бабич, літературно-перекладацький простір І. Бабича.

The article on the basis of the memoirs of former colleagues presents the personality of the Ukrainian translator and educator Ivan Babych, who in the late twentieth century translated into French a number of works by Ukrainian writers and, hence, contributed to Ukraine's literary presence in the world cultural space. The involvement of little-known and previously unpublished materials of non-fiction, which for the first time became the subject of separate research, supplemented I. Babych's biography with new facts, valuable observations, and considerations, expanding in the historical and environmental context information about the biographical world of the master of translation. The focus is on the character traits of the translator that dominate the researched memoirs. The subjective evaluative nature of the recollective discourse is revealed. It is observed that the positive opinions, which dominate in the researched discourse, are balanced by several judgments, in which negative attitudes are implicitly presented. The value of such memoirs is seen in the context of the leaving the canon of biographical glorification, which obstructs the objective and multifaceted reconstruction of the famous translator's figure. It is pointed out that the biographical understanding of I. Babych's life and creative work are inseparable from the general context of cultural self-development. The multidimensionality of the artist's personality, all-encompassing education, nobility of his actions, humanistic orientation is emphasized.

It is pointed out that the figure of the "Ukrainian Frenchman" deserves that his life, literary and translation activities, individual author's style, the linguistic personality formation, and his pedagogical ideas to become the subject of special study in the fields of regional history and Ukrainian biographic science.

Key words: biography, personality, memoir discourse, I. Babych, I. Babych's literary and translation space.

Постановка проблеми. Біографічним дослідженням належить помітне місце у формуванні поглядів на вітчизняну історію, культуру, освіту з позицій усвідомлення прогресивних ідей і тягlosti діалогу минулого із сучасністю. Сенс та об'єктивність такого діалогу насамперед базовані на процесі повернення до сучасного загальнокультурного обширу імен тих достойників, які незаслужено опинилися на його маргінесі.

Важливими джерелами у дослідженнях біографічного світу відомих постатей минулого, до котрих уналежнюємо й постать українського перекладача французького походження, педагога, поліглота Івана Бабича, є спогади їхніх сучасників. На особливе місце ставимо оповідачів із професійного кола митця, з ким удалося поспілкуватися в рамках реального часу.

Біографічний простір талановитої людини – безодня, пірнаючи до якої, дослідник щоразу натрапляє

на приховані у ній перлини. Кожна з них є безцінною знахідкою, адже може не лише доповнити вже усталені біографічні реконструкції, а й кардинально їх змінити. Колись залишені поза увагою або невідомі факти, свідчення, міркування раптом починають відігравати ключову роль у спробах відновити цілісну картину біографічного буття особи, переконливо підтверджуючи факт змінності та рухливості самої біографічної реконструкції як феномену, особливості якого зумовлені соціокультурними процесами, часовими трендами, світоглядними позиціями автора [3, с. 67–68].

На продовження цієї думки української вченої у галузі біографіки Л. Буряк констатуємо, що опрацювання спогадового дискурсу дає можливість увиразнити полтавський період життєдіяльності І. Бабича (1974–1989 рр.), на який припав рясний літературно-перекладацький ужинок митця, і розкрити, що не менш важливо, особливості його внутрішнього світу на тлі відносин із колегами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливими для нашого дослідження є ідеї української біографіки щодо відповідності пантеону діячів літератури, науки й освіти особливостям сучасного історико-культурного процесу та характерові сприйняття колись відомих постатей широким читацьким загалом (Л. Буряк, О. Галич, О. Кирилюк, Н. Любовець, Л. Оляндер, В. Попик, Т. Черкашина); міжкультурного посередництва перекладачів у часи, коли носії рецепції перебували по різні боки «залізної завіси» (М. Іваницька); значущості бабичевих літературних напрацювань у контекстах явленості України у міжкультурному просторі (С. Алексеєнко, А. Дяченко, З. Матяшова, В. Мирний, Л. Король, Я. Кравець, Н. Кришталь, Л. Халівка, Л. Черчата).

Попри те, що публікації вирізняються розмаїттям оприявлених фактів, аргументованістю розмислів і висновків, сьогодні ще не створено ґрунтовної синтетичної праці про біографію та творчу спадщину І. Бабича, як і не осмислено колосальний виховний потенціал його постаті. Актуальність пропонованої праці впливає з того, що спогадова спадщина про Майстра слова не була предметом окремого наукового студіювання.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити сутнісні характеристики особистості українського перекладача, педагога Івана Бабича шляхом аналізу текстів спогадового дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Спогади, нотатки називають документальною, нефікційною прозою або літературою факту, позаяк у їхню основу покладено документальні матеріали, осо-

бисті спомини наратора, змодельовані у форматі вільного викладу [7, с. 25].

Цінність спогадів для осмислення постаті у літературі справедливо вбачається у здатності «компенсувати різні документальні лакуни, руйнувати стереотипи, подавати об'єктивну інформацію про оточення й добу» [8, с. 86], адже посвідник минулих подій, наратор актуалізує спромогу реципієнта доторкнутися до історичної реальності, усвідомити її глибше [8, с. 86–87], досягнути на рівні емоційного співпереживання подій і наслідків.

Дослідниця документознавчих джерел О. Колястрок, унісонуючи, слушно наголошує на особливому статусі пересічних спогадовців: погляд такого автора «вихоплює із життя такі факти, які з офіційних позицій уже не помічаються і тому не беруться до уваги в аналізі» [5, с. 145].

Цитовані вище міркування вважаємо виваженими, водночас відзначимо, що через регламентованість обсягу статті у центрі уваги перебуватимуть опубліковані [6] й усні спогади вчителів-ветеранів Карлівської середньої школи № 3 (нині Карлівська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 3 Карлівської районної ради Полтавської області) періоду трудової діяльності у закладі майбутнього українського перекладача (1952–1962 рр.) та викладачів Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка (нині національний педагогічний університет), котрі працювали там у період трудової діяльності у закладі І. Бабича (1964–1989 рр.).

Окремо зауважимо, що ми аксіоматично сприймаємо тезу про суб'єктивність спогадів, яка «дає змогу побачити концепцію певного історичного періоду в подіях і людях» [4, с. 195] і, як помітив Ю. Бумбур [2], може не виражатися безпосередньо у слові, але бути притаманною всьому спогадовому текстові.

Особливість спогадового дискурсу полягає й у тому, що він реконструює образ тієї чи тієї постаті крізь призму ставлення спогадувача до пережитих подій і його сучасних оцінних поглядів на їхній перебіг, результат, наслідки тощо.

Спираючись на тезу Г. Берестнева, що «якісна оцінка дійсності за ознаками “хороший – поганий” формує основу будь-якого виду людської діяльності, аж до фундаментальної оцінки істинності» [1, с. 99], простежуємо, що мірило «хороший – поганий» яскраво репрезентують і спогадові судження про особистісні риси І. Бабича.

Так, до семантичного поля «хороший» належать:

– інтелектуальність, різнобічна освіченість (І. Бабич – людина високого розуму, енциклопедичних знань (В. Бєлий); *І. Бабич із-поміж усіх вирізнявся й інтелектуально, і творчо.* (Р. Дмитренко); *Мимоволі відчувалася його ерудованість, висока освіченість.* (Д. Білоконь); *Висока освіченість Івана Трохимовича виявлялась у тому, що він вільно володів шістьма мовами: французькою, українською, англійською, німецькою, польською, російською, хоча читав і міг спілкуватися багатьма іншими європейськими мовами. І не лише в лінгвістичному розумінні, а насамперед у культурному.* (Л. Данилюк); *Ми називали його “ходячою енциклопедією”, настільки глибокими та різнобічними були знання цієї людини. З ним дійсно можна було говорити на будь-які теми, кожного разу впевнюючись у його компетентності в усіх сферах.* (Л. Алефіренко));

– гідність (Окремо відзначив би його **гідність**. За потреби, міг постояти за себе. (Д. Білоконь); *Разом із тим Іван Трохимович мав почуття гідності. Він не дозволяв себе принижувати. Не терпів розперзаності, хамства. Міг дуже ввічливо, але твердо відбити безпardonну словесну атаку будь-якого високопоставленого недобррозичливіця* (В. Андерш); *Він жив, керуючись законом людської гідності, а не облудливого конформізму, що було б набагато простіше* (В. Бєлий));

– порядність (Іван Трохимович був **високопорядною** людиною. Жодні обставини не змусили його відступитися від цього канону (В. Бєлий); *Насамперед, він був винятково порядною людиною.* (В. Андерш); *Жан (Іван) Бабич – еталон порядності* (Н. Волкова));

– професіоналізм (Його високий **професіоналізм** не може викликати жодних сумнівів. (В. Бєлий); *Таких людей і називають професіоналами.* (М. Прядун); *Іван Трохимович – професіонал і у творчій праці, і у викладацькій та виховній діяльності* (В. Шепелєва);

– готовність прийти на допомогу (Він **безвідмовно йшов на допомогу**, якщо хтось звертався з проханням про консультацію. (Л. Данилюк); *А скільком із нас він допоміг!* (Н. Волкова); *Вражала його щиросердна готовність прийти на допомогу.* (Г. Кудрявцева); *Щире прагнення допомогти – його особлива риса.* (Н. Вишня));

– мудрість (Іван – це не просто розумна, а **мудра** людина. (В. Костенко); *Часом І.Т. Бабичеві приписували лібералізм, адже більшість його студентів мали високі оцінки. Однак то була не поблажливість, а мудрість і толерантність Наставника.* (Л. Данилюк));

– тактовність (**Тактовний** зі студентами, він вибудовував педагогічну взаємодію не на залізній дисципліні, не на страхах, а на повазі та співпраці. (Л. Данилюк); *Якщо й робив комусь зауваження, то делікатно й тактовно, щоб не образити, не завдати болю.* (В. Андерш));

– скромність (Про його **скромність** свідчить те, що ніколи про себе не заявляв у голос, не любив метушні, фанфаронства. (Л. Данилюк); *Пам'ятаю у 1974-ому він показав на кафедрі першу свою книгу: скромно, спокійно, без тіні самохвальства, витяг темно-зелений том із портфеля...* (Р. Дмитренко));

– працелюбність (Він дуже багато перекладав. Усі, зазвичай, на перервах голосно розмовляють у лекторській, а він, примостившись за столом, щось швидко пише на аркушах... (В. Котельчук); *Іван Трохимович багато працював і як педагог, і на ниві творчості та саморозвитку* (В. Бєлий));

– талановитість (Можна довго говорити про його літературний **талант**, про дар любити слово... (В. Бєлий); **Талановита людина**, видатна... (Г. Кудрявцева); *Неможливо не сказати про його талановитість* (Т. Щєвлюкова));

– доброта (Він – **добротворець**. (Н. Федосієнко); *Найкращим свідченням про велике серце І.Т. Бабича вважаю його ставлення до людей.* (В. Шепелєва); *Його доброта була безмежною Вона огортала, захищала кожного, хто з ним сходився на життєвих стежках.* (Р. Дмитренко); *...він умів створити навколо себе специфічний клімат взаєморозуміння, злагоди, добра.* (Л. Алефіренко));

– почуття гумору (Дотепер цитую його жартилівий вислів: «Якщо жінка у своїй сумочці швидко знаходить те, що шукає, вона – не леді». (Т. Щєвлюкова); *Людина, яка вже завоювала таке визнання, таку повагу в колах культурної еліти країни, яких в інституті не мав ніхто, Бабич по-юнацьки цінував гумор, позитивно ставився і до наших жартів, і до студентських витівок* (Р. Дмитренко)).

Як бачимо, мозаїка думок, вражень, переконань колег про І. Бабича упорядковується у цілком вичерпну характеристику особистості, домінуючими рисами якої постають: інтелектуальність, різнобічна освіченість, гідність, порядність, професіоналізм, талановитість, готовність прийти на допомогу, тактовність, мудрість, скромність працелюбність, доброта, почуття гумору.

Дискурс спогадів, на наш погляд, є тим тлом особистісних суджень, яке дає цінні уявлення про особистість І. Бабича, розкриваючи не лише окремі риси, а і їхні ланцюжки-мікрохарактерис-

тики (ампліфікації). Наприклад: «Досвід нашого спілкування показав, що основними рисами Івана Трохимовича незмінно були висока **порядність, інтелігентність, чемність, привітність, доброта**. (М. Прядун); *То була людина-глиба. Високоосвічений, скромний, інтелігентний* – цими трьома словами все сказано. (Л. Данилюк); *Насамперед він належав до плеяди рідкісних людей, котрі гармонійно поєднали в собі високий професіоналізм, талановитість і кращі людські якості: чесність й ерудованість, доброту і галантність, щирість і люб'язність. Я би сказала, що то була сонячна, світла людина, яка випромінювала радість, повагу, любов. Завжди усміхнений, завжди доброзичливий, співчутливий...* (Л. Алефіренко); *Майже 30 років ми працювали в тандемі, проте я жодного разу не розчарувалась у ньому, як у колезі, викладачеві, розумній, благородній, скромній людині.* (Н. Волкова); *У Карлівці всі пам'ятають його непересічним, інтелігентним, розумним педагогом-гуманістом, людиною культурною та врівноваженою.* (Н. Федосієнко); *Мені поталанило знати цю прекрасну, чуйну, скромну, Богом поціловану людину, адже я працювала в педінституті в 1972–1974 роках.* (В. Шепелева).

Прикметно, що подеколи спогадовці зацентровують увагу на ключових властивостях особистості І. Бабича, вдаючись до заперечення негативних, на їхню думку, рис: *Він не був аморфною людиною, не був підлабузником.* (Д. Білоконь); *За всі роки, що ми разом працювали, я не бачила його роздратованим, непривітним, сердитим.* (Л. Алефіренко); *Цього ж не приховаєш: він не був поміж фаворитів місцевих орудників, бо закомплексованим конформістом не був, та й не міг прагнути для себе такого чину: не той рівень особистісного розвитку, не той склад розуму, не та свідомість.* (А. Дзюбенко).

На підтвердження тих чи тих позитивних рис І. Бабича кафедрали наводять короткі, насичені невідомими раніше фактами історії, як-от: *«Бабич був дуже чуйною, співчутливою людиною. Пам'ятається такий епізод: якось, коли він працював на посаді завідувача кафедри, мені поставили попередній діагноз серйозного захворювання. На щастя, він потім не підтвердився, але після перших відвідин лікаря я просто-таки впала у відчай. Іван Трохимович знайшов настільки теплі слова, щоб мене заспокоїти, та так упевнено їх промовляв, що я фізично відчувала полегшення, немов світ мені розвиднився».* (В. Андерш); *«Пам'ятаю, до інституту приїхав міністр освіти. Московського високопосадовця*

пафосно супроводжувало все місцеве начальство. Аж раптом той аж лицем засяяв, коли помітив нашого Івана. Метнувся назустріч, усміхається, руку тисне, дружньо обіймає, про справи розпитує. На обличчях свити – здивованість і розгубленість. Потім усі вони попрямували далі, а Іван Трохимович залишився стояти так скромно, тихесенько, непомітно... Ми йому жартома: “Овва який! Це ж кого тут міністри впізнають?!” – а він якось зашарівся, а відтак сумно посміхнувся, нічого не сказав...» (Г. Кудрявцева); *Якось моєму чоловікові знадобився грамотний технічний переклад документів, пов'язаних із раціоналізаторською діяльністю. Звернулися до Івана Трохимовича, і той за пару ночей усе зробив, приголомшивши нас своєю оперативністю. Ми тоді не здогадувалися, що в таких справах цінна кожна хвилина, а в нього молодший брат був досвідченим винахідником, тож Іван і на цьому знався. Уявіть, що чоловік подав свою заявку на відкриття всього-на-всього на день раніше, ніж хтось із Росії!* (Г. Кудрявцева); *Приміщення кафедри на вул. Сковороди обслуговувала бабця Галя, яка жила в нестатках, але годувала з десяток прибудних котів. Я не раз бачила, як Іван Трохимович цікавився її здоров'ям, пригощав чимось, дістаючи пакунки зі свого величезного портфеля.* (В. Шепелева).

У спогадах про І. Бабича помітні ототожнення оповідачів із колегою, які заторкують і спільну професійну діяльність, і наукові зацікавлення, і захоплення: *Ми з ним* викладали французьку мову, яку обоє понад усе любили. *Ми з ним* відверто говорили про наболілі проблеми (Н. Волкова); *«Ми з ним* неодноразово обговорювали тонкощі слововживання, розмаїття форм того чи того слова, деякі аспекти семантики, компаративістики. (Л. Данилюк); *Ми з ним* багато років працювали пліч-о-пліч (Н. Вишня); *Ми з ним* дуже багато спілкувалися, навіть обмінювалися кулінарними рецептами (Л. Алефіренко); *Та ми з Іваном гори вернули!* (В. Костенко); *Нам із ним* як кураторам раз у раз приходилося їздити в колгоспи (В. Котельчук).

Шляхом уподібнення «Я і він (Бабич)» спогадовці демонструють єднання з авторитетним колегою, причетність до спільної дії, немов креслячи додаткові інформаційні штрихи на канві колективної приязності.

Сучасники не оминули увагою ставлення І. Бабича до родини: *Чув, що Бабич був надзвичайно турботливим чоловіком і батьком, багато працював задля добробуту родини.* (Д. Білоконь); *Не можу не відзначити, що Іван Трохимович*

був сім'янином, яких рідко зустрінеш, чудовим чоловіком та батьком. (Р. Дмитренко); Дійсно, без площини родинних стосунків реконструкція образу І. Бабича не буде повною. Утім, сімейне тло почасти слугує для акцентування на особистісному та професійному вимірах: *Він був не лише науковцем, у чому дехто безпідставно сумнівався (або, на жаль, не хотів визнавати), а й хорошим господарем, люблячим чоловіком, був зразковим батьком та дідусем* (Н. Волкова).

На тематично протилежних спогадових шалках розташовується нечисленна група характеристик, що містять імпліцитно виражені негативні або наближені до таких ставлення: *Можливо, як перекладач він був одним із кращих, бо працював дуже багато. Пам'ятаю, хтось із їхніх сусідів нарікав, що стукіт його друкарської машинки не дає їм спати по ночах.* (С. Алексеєнко); *Його по-справжньому не пари цікавили, а художні переклади, але ж ті переклади тоді не вважалися науковою роботою!* (С. Алексеєнко); *Як викладач французької мови Бабич з-поміж інших нічим надзвичайним і не вирізнявся.* (С. Алексеєнко); *Ми тоді політінформації зі студентами готували, активно ідейним вихованням займалися, а йому ця робота не дуже імпонувала. Його переклади більше цікавили, або, наприклад, такі речі, як студентське радіо чи літературний вечір. Але ж політінформація на занятті – то серйозна справа.* (В. Андерш); *Він чомусь горою стояв за тих студентів, яких ні адміністрація, ні ми не хотіли бачити в інституті. Навіть двієчників жалів, захищав їх.* (В. Котельчук).

Цінність подібних суджень вбачаємо у тому, що вони, слугуючи противагою позитивним, дають змогу виформувати живий образ на основі відходу від усталеного канону біографічної глорифікації, розгледіти певні контрверзи та дражливі епізоди інтегрованості І. Бабича у радянський соціопростір.

Привертають увагу й рефлексійні вияви спогадового дискурсу, якими зазвичай завершують тексти. У них спогадовці дають самим собі відповідь на невербалізоване запитання: «Ким був І. Бабич? У чому непроминальність його постаті?», що засвідчує внутрішні переосмислення минулого з позицій сучасного. Наприклад: *То була людина,*

завелика для свого часу і, певно, для інституту й кафедри завелика. (Н. Вишня); *Ось така то була постать. Особистість з великої літери.* (М. Прядун); *Усі ми з вдячністю пам'ятаємо нашого унікального Жана, який був, є й завжди буде в наших серцях. Ніби про нього писав французький поет Жозеф Делорм:*

*Нас доля всіх за рангом розміщає:
Нездар усунувши, талантів звеличає.*
(Н. Волкова);

Великий гріх що, й сьогодні Іван Трохимович Бабич належно не вишановується, що його внесок у літературу досі належно не поцінований. (Н. Волкова); *На мою думку, та на переконання багатьох колег, барельєф І.Т. Бабича повинен бути на стіні старого корпусу педагогічного університету (поряд з А. Макаренком та В. Сухомлинським), бо то був, без перебільшення, видатний діяч, який так багато зробив для України та Франції.* (В. Шепелева).

Переважає більшість спогадників солідаризуються у переконанні, що І. Бабич заслуговує на те, щоб його життєвий шлях, літературно-перекладацький наробок, а отже, й інтелектуальна біографія посіли належне місце у крайовій історії, вітчизняній біографіці, перекладознавстві та лінгвоперсонології.

Висновки. Спогадовий дискурс – це насамперед джерело нових уявлень про постать І. Бабича як професіонала, інтелігента-культурника свого часу, людину багатьох чеснот, котре різноаспектно подає його портрет. Виявлені та введені у науковий обіг факти збагачують життєпис майстра художнього перекладу новими ракурсами, поглиблюють уявлення про його морально-етичну позицію, а також про особливості професійного середовища, у якому жив і творив митець. Реконструкція образу І. Бабича у спогадовому дискурсі ґрунтована на зв'язку з подіями та проблемами тогочасного буття. Водночас постать митця увиразнюють рефлексивні розмисли колег про нього, прагнення осмислити минувшину крізь призму сучасного.

Перспективи подальших досліджень простежуємо в аспектах гендерного розмежування у реконструкціях образу І. Бабича й аналізі спогадового дискурсу таких груп, як рідні, студенти та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берестнев Г. Иконичность добра и зла. *Вопросы языкознания*. 1999. № 4. С. 99–113.
2. Бумбур Ю. Авторська рефлексія в літературному творі (на матеріалі прози Джона Фаулза) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. URL: <http://avtoreferati.ru/avtorskaya-refleksiya-vliteraturnom-proizvedenii-na-materiale-prozydzhona-faulza.html> (дата звернення 01.09.2021).

3. Буряк Л.І. Іван Лисяк-Рудницький: матеріали до біографії у вимірі оточення і часу. *Українська біографістика*. 2019. Вип. 18. С. 67–94.
4. Галич О. Мемуари: масова чи елітарна література? *Актуальні проблеми слов'янської філології* : збірник наукових статей / ред. В. Зарва. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. С. 191–196.
5. Коляструк О.А. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності. *Український історичний журнал*. 2008. № 2. С. 145–153.
6. Король Л.Л., Кришталь Н.А., Черчата Л.М. Слово про Івана Трохимовича Бабича : історико-біограф. нарис. Полтава : РВВ ПНТУ, 2010. 64 с.
7. Онищенко О. Поетика мемуарної прози письменників української діаспори другої половини ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Черкаси, 2019 204 с.
8. Онищенко О. Літературний портрет Івана Франка у спогадах родичів письменника. *Філологічний дискурс*. 2017. Вип. 5. С. 85–86.

УДК 81'255.4

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.40>

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ЯК ЗАСОБИ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ

TRANSLATION STRATEGIES AS MEANS OF MANIPULATION

Рябчук О.В.,

orcid.org/0000-0003-2109-7422

викладач кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Разумна К.А.,

orcid.org/0000-0002-1085-534X

старший викладач кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Сіваєва О.С.,

orcid.org/0000-0003-0123-9446

старший викладач кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Стаття присвячена огляду таких перекладацьких стратегій, як доместикація та форенізація, в аспекті маніпуляції свідомістю читачів або глядачів. У статті робиться спроба теоретичного осмислення одомашнення та очуження як перекладацьких стратегій, визначення їх взаємин з традиційним співставленням доместикації і форенізації. Про доцільність використання тієї чи іншої стратегії перекладачі сперечаються давно. Зокрема, полеміка стосується буквального (або дослівного) і вільного перекладу, а також пошуку золотієї середини між цими двома поняттями. Питання про вибір доместикації або форенізації як домінуючої стратегії в перекладі сягає корінням давньої суперечки про вільний і дослівний переклад. Звісно, аргументи, наведені в статті стосовно використання того чи іншого підходу, досить вагомі і рівнозначні. Вони не можуть допомогти ідентифікувати найкращий варіант. У більшості випадків перекладач поєднує обидві стратегії на свій розсуд, а ось успішність перекладу вже може бути оцінена за знаходженням золотієї середини, тобто рамок, вихід за які вже свідчитиме про надмірне прагнення або до доместикації, або до форенізації. Також у статті висловлюється припущення про ефективність застосування стратегії очуження як механізму протидії маніпуляціям. У рамках перекладознавства цей прийом розглядається як різновид мовної гри, перекладацької стратегії і спосіб іншомовного побутування твору як витвору мистецтва. Спочатку очуження під час перекладу пов'язували зі стратегією форенізації. Однак останні дослідження в галузі художнього перекладу доводять доцільність використання очуження як прийому форенізації та доместикації. Будучи пов'язаним з зазначеними стратегіями, очуження не зводиться до жодного з зазначених прийомів. Аналіз застосування перекладацьких стратегій був проведений на основі американських серіалів, зокрема комедійного серіалу «Всі ненавидять Кріса».

Ключові слова: переклад, перекладознавство, стратегія, доместикація, форенізація, очуження, маніпуляція.

The article is devoted to an overview of such translation strategies as domestication and foreignization in the aspect of manipulation of readers or viewers. The article attempts to theoretically comprehend domestication and estranging as translation strategies and determine their relations while comparing them to domestication and foreignization strategies. The controversy over the appropriateness of using a particular strategy is heard in the polemics of translators regarding